

CAP A UNA RELACIO HUMANA AMB EL TEMPS

*Joan Ordi Fernández*¹

Resum: La vida humana és temporal en un sentit ben propi del mot: es construeix gràcies al temps. D'aquí que una correcta actitud vital enfront de la nostra temporalitat també ens ajudi a situar-nos bé davant la vida mateixa. L'article proposa un exercici de reflexió que ajudi a l'autoanàlisi. Parteix, doncs, de la convicció que és positiu fomentar la reconciliació humana amb el temps.

Voldria parlar-vos del temps, però voldria fer-ho d'una manera filosòfica. Per delimitar aquest enfocament, comencem preguntant-nos: què suggereix a les nostres oïdes la paraula temps? Una resposta espontània podria associar el temps a una dimensió física de la matèria, mesurable objectivament en termes de processos i transformacions d'elements que segueixen lleis i regularitats estadístiques. Una altra resposta més psicològica podria apuntar a les sensacions subjectives que el pas del temps i les diferents etapes de la vida van provocant en el nostre interior. ¿Qui no ha viscut, per exemple, en aquest sentit un temps d'angoixa que semblava interminable, un temps d'esperança que no acabava d'arribar a acomplir-se, un temps d'avorriment que buidava de sentit el pas de les hores, un temps de felicitat intensa que projectava a

¹ Joan Ordi Fernández és doctot en filosofia i llicenciat en teologia. Ensenya filosofia a l'Institut Guinovarda de Piera i a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Vic. Juntament amb el professor Eduard Casserras, dirigeix el Grup de Lectura Obert de Filosofia (GLOF) i el Grup de Lectura Obert de Teologia (GLOT).

L'eternitat un sol moment de la nostra vida, un temps de desesperació en què el rostre de l'absurd se'ns apareixia per tots cantons, un temps passat que no sabem quan va durar i que ara sembla infinitament distant del present, un temps futur que ens atreu i alhora ens fa por perquè no el controlem i no sabem quan s'instal·larà en el temps físic, i un temps present que de vegades sembla penjat en l'aire entre aquell passat llunyà que recordem i aquest futur misteriós que ni tan sols albirem? El temps, doncs, passa per la nostra vida en forma de vivències subjectives ben concretes i significatives i, alhora, en forma d'una successió física implacable que s'imposa a la voluntat del més tossut.

És obvi que els éssers humans mantenim una relació essencial, estreta i constant amb el temps, ja que la nostra constitució biològica i psíquica ens fa dependre tant de les característiques físiques de la matèria com de l'evolució psicoafectiva i intel·lectual de la nostra personalitat. Posem-ne un parell d'exemples: per la nostra vinculació física al món material, arribem a constituir-nos com a organismes autònoms sempre a través de processos biològics complexos que passen per fases de conformació, desenvolupament i progressiu desgast, esgotament i àdhuc degeneració; i en tant que organismes dotats d'un psiquisme força complex i evolucionat, també ens veiem obligats a passar per un llarg i delicat procés de desenvolupament, maduració i integració de totes les nostres facultats psíquiques (percepció, memòria, intel·ligència, creativitat i emotivitat) en una personalitat equilibrada i feliç, capaç d'interactuar de manera humanament significativa en un medi social. El temps, doncs, és un element essencial que acompanya tot el procés d'existència d'un ésser humà entre el naixement i la mort. I no només perquè aquest procés pot ser mesurat segons paràmetres físics objectius i segons etapes psicològiques clarament diferenciables, sinó sobretot perquè el temps també constitueix la matèria amb la qual ens fem. O sigui, que la temporalitat afecta el més profund del nostre ésser o, si voleu dir-ho així, és un ingredient

constituiu de la nostra humanitat i, a la vegada, marca de la nostra finitud i mortalitat.

Els filòsofs, les cultures i les religions s'han fixat, des de sempre, en aquesta condició mortal i finita de l'ésser humà que brolla de la seva temporalitat, i hi han trobat un tret distintiu de l'humà tant respecte del món animal com respecte de la divinitat. Els mites grecs, per exemple, feien immortals els déus i lligaven aquesta incapacitat per a ser destruïts definitivament en el temps a la noció de divinitat. Des de Plató i Aristòtil, molts pensadors jueus, cristians i musulmans han vist en la interminable successió i perfecta regularitat dels moviments dels astres un reflex claríssim de l'eternitat, la intemporalitat, l'omnipotència, l'omnisciència i la providència divines. En el segle XX, el pensador alemany Martin Heidegger va arribar a definir l'home com l'ésser-per-a-la-mort, ja que considerava que l'existència humana, abocada com està ineludiblement al terme temporal insuperable de la pròpia mort, ens ofereix la possibilitat de prendre'ns seriosament la nostra vida i de donar-li un sentit humanament autèntic. I, per posar un darrer exemple, el filòsof marxista, també alemany i del segle XX, Ernst Bloch va trobar que l'esperança, o sigui, la projecció que sempre fem de la nostra vida cap a endavant des del moment present, és el motor de la nostra llibertat i el sentit humà del temps. Hi ha hagut, doncs, diferents valoracions filosòfiques del temps humà: fatalitat que obliga a la resignació, període de prova per a guanyar-se la vida eterna, oportunitat per fer que la vida sigui autèntica, fase de transició cap a un futur de plenitud, una simple dimensió de la matèria, etc.

Ara que ja veiem una mica com es pot parlar filosòficament del temps, i no només físicament o psicològica, voldria exposar cinc consells sobre com tenir una relació humanament significativa amb el nostre temps. Podeu considerar aquests consells com una invitació a treure profit filosòfic de la nostra temporalitat. La filosofia pot ajudar-nos a estructurar millor les nostres

idees i a trobar maneres racionals, al costat o per damunt de la ciència, de plantejar les qüestions que humanament ens interessin.

1. Accepta que és gràcies al temps que has arribat a constituir-te en un individu autònom, dotat d'una llibertat responsable, capaç de construir personalment un sentit per a la teva vida i amb competència per a relacionar-te humanament amb els altres. El temps ha tingut paciència amb tu i t'ha donat l'oportunitat de fer-te persona. Dóna ara tu al temps l'avinentesa d'acceptar-lo com un ingredient essencial de la teva vida: tingues paciència amb el temps, aprèn a saber esperar, treballa en el present perquè el futur sigui millor per a tots i mira amb agraïment el teu passat perquè el teu present encara se n'alimenta.

2. Accepta que el temps crea comunitat entre les persones, perquè fa coincidir molts en un mateix moment històric i permet que es generin lligams de parentiu, amistat, relacions humanes i convivència entre diferents persones i grups socials. El temps ha creat una xarxa humana, familiar i social, al teu voltant, i així has pogut anar construint la teva pròpia identitat. Dóna ara tu al temps l'oportunitat de fer madurar aquestes relacions perquè d'altres també puguin desenvolupar-se humanament: cultiva el compromís social, sigues veraç i acollidor en les teves relacions d'amistat i deixa que la convivència amb els altres vagi polint els teus defectes personals.

3. Accepta que el temps imposa la mesura d'una limitació de l'existència que tu no pots controlar. Has vingut al món sense el teu consentiment i te n'aniràs en un moment i forma que, probablement, no podràs escollir. Tot això vol dir que se t'ha fet el regal d'una vida de la qual n'ets administrador/a, però no pas amo o mestressa. Els regals s'accepten i s'agraeixen. I un de tant important com aquest, encara més. Si ets creient, ja saps a qui li ho pots agrair. Si no ho ets, tampoc no pots suprimir el fet que tu no has pogut disposar de l'origen de la teva vida ni podràs, probablement, determinar-ne el desenllaç.

Val més, doncs, que estiguis preparat/da per endavant per a donar un sentit a la teva mort, així com has intentat donar un sentit a la teva existència en aquest món.

4. Accepta que el temps t'ha anat ensenyant què està bé i què està malament. El temps t'ha mostrat que, amb les nostres accions, ens estem jugant la qualificació moral de la nostra persona. La sensibilitat ètica envers els valors que humanitzen la vida s'adquireix a través d'un aprenentatge que passa per processos temporals d'informació, reflexió, experiències i maduració personal. Moltes coses van contribuïnt a la formació d'una personalitat èticament atractiva. Ningú no és bo per naturalesa, però tampoc ningú no està èticament corromput en néixer. El que es requereix és una educació pacient i una voluntat clara per a construir, amb el temps, un món ètic interior fet de valors i ideals humans capaços de desplegar-se en les circumstàncies de la vida. Intenta, doncs, que el bé i la justícia puguin tenir la seva oportunitat d'implantar-se en la societat, i aporta-hi la teva reflexió ètica i la qualitat humana de la teva persona, ja que també tu has comès, probablement, alguns errors en el passat.

5. I accepta, finalment, que el temps no és la mesura definitiva de les coses, sinó la mesura de llur valor caduc, fugisser, relatiu i efímer. És probable que en el temps estiguem covant la llavor de l'eternitat. Si més no, això és el que ens asseguren totes les religions transcendents. Però llavors d'aquestes religions podem aprendre una cosa molt elemental: que el temps no és l'eternitat. Els éssers humans patim el miratge o bé de creure que l'obra humana en el món fa inútil l'existència de Déu, o bé, a l'extrem oposat, que no hi ha cap valor definitiu en allò que l'home fa en aquest món. Probablement, calgui evitar totes dues exageracions, si volem mantenir un nivell mínim de racionalitat. Però aleshores sembla que estem obligats a anar destriant entre allò que podria passar el filtre de l'eternitat i allò que convé que el temps

s'empassi definitivament. Sembla evident, en aquest sentit, que el valor suprem de la vida humana, la dignitat de les persones i dels pobles, el bé que s'encarna en les estructures i les accions de la societat, i l'esperança d'una plenitud que vagi més enllà de la mort, podrien constituir un material humà per a l'eternitat. A tu et toca, doncs, ajudar el temps a fer la seva feina d'escombrar de la història tot allò que no pot prendre el lloc de l'absolut. Com menys ídols aixequem en el nostre interior i entre nosaltres, més aprenem a ser veritablement humans en el temps. I més oportunitats donem al temps perquè hi brilli, ni que sigui tímidament, la mesura justa d'allò que és humà.

Per acabar voldria proposar-vos que reflexioneu una mica sobre el text següent del filòsof austríac Ludwig Wittgenstein (Viena, 1889 – Cambridge, 1951), que avui dia és considerat un dels pensadors més interessants del segle XX:

«Què sé sobre Déu i la finalitat de la vida?

Sé que aquest món existeix.

Que estic situat en ell com el meu ull en el seu camp visual.

Que hi ha en ell quelcom de problemàtic que anomenem el seu sentit.

Que aquest sentit no radica en ell, sinó fora d'ell.

Que la vida és el món.

Que la meva voluntat penetra el món.

Que la meva voluntat és bona o dolenta.

Que, per tant, bé i mal estan connectats d'alguna manera amb el sentit de la vida.

El sentit de la vida, o sigui, el sentit del món, podem anomenar-lo Déu.

I connectar amb això la comparança de Déu com un Pare.

La pregària és pensar en el sentit de la vida.

No puc dirigir els esdeveniments del món d'acord amb la meva voluntat, sinó que sóc totalment impotent.

Només puc fer-me independent del món – i, per tant, en un cert sentit tanmateix dominar-lo – en la mesura en què renuncio a influir en els esdeveniments.» (*Diari filosòfic*, anotació d'11.6.1916)